

บทที่ 5

วิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการแสดงออก ซึ่งบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินงาน

เมื่อผู้ทำกรสื่อสารมวลชนเข้ามาอยู่ในแวดวงขององค์กรสื่อสารมวลชนที่มีความซับซ้อนแล้ว กลับปรากฏว่าการตัดสินใจในการดำเนินงานบางอย่างใดอย่างหนึ่งไม่สามารถจะทำได้ด้วยตัวเองตามลำพัง ทั้งนี้เนื่องจากอาจมีองค์ประกอบอื่น ๆ ในองค์กรเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจก่อนที่จะจะนำเสนอผลงานออกไปสู่สังคม

จากการวิจัยเพื่อให้ทราบถึงสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการแสดงออกซึ่งบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินงานของผู้ที่ประกอบอาชีพงานข่าว จึงพบว่า มีองค์ประกอบที่สำคัญซึ่งมีส่วนส่งเสริมหรือบั่นทอนสภาพของนักข่าวในองค์กรสื่อสารมวลชนทั้งที่เป็นหน่วยงานของรัฐและเอกชน ดังต่อไปนี้คือ ประเภทหรือลักษณะขององค์กร, นโยบายและวัตถุประสงค์ในการดำเนินงานขององค์กร ตลอดจนหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้ประกอบอาชีพในงานข่าว รวมทั้งผู้บังคับบัญชา ระดับที่อยู่เหนือกว่า และเพื่อนร่วมงาน ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

วิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการแสดงออกซึ่งบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินงานของผู้สื่อข่าว ประจำศูนย์ข่าวในประเทศ กรมประชาสัมพันธ์

กรมประชาสัมพันธ์เป็นองค์กรสื่อสารมวลชนองค์กรหนึ่งในสังคมไทย บทบาทหน้าที่ของกรมประชาสัมพันธ์ที่ผ่านมามีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญ ๆ ของสังคมไทยมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านการเมือง การปกครอง เท่าที่ผ่านมามีกรมประชาสัมพันธ์ได้แสดงบทบาทอย่างเด่นชัดในฐานะที่เป็นกลไกของรัฐในการส่งข่าวสารเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ขึ้นในประเทศ เช่น การปฏิวัติ รัฐประหาร การรณรงค์ การปลุกเร้า กระตุ้นเตือน และสร้างความเข้าใจแก่มวลชน

¹พรสวรรค์ อู่การวุฒิมงคล, บทบาทหน้าที่ของกรมประชาสัมพันธ์ในฐานะองค์กรสื่อสารมวลชน. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะนิเทศศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.

หากมองดูโครงสร้างของกรมประชาสัมพันธ์ จะเห็นได้ว่า มีสื่อมวลชน อยู่ในสังกัดหลายชนิดเมื่อเปรียบเทียบกับองค์กรสื่อสารมวลชนอื่น ๆ และนับตั้งแต่ที่รัฐบาลของพระยามโนปกรณนิติธาดาได้จัดตั้งกรมประชาสัมพันธ์ในชื่อเดิมว่า "กองการโฆษณา" ขึ้นมา พบว่ามีวัตถุประสงค์หลักอยู่ 2 ประการคือ

1. เพื่อโฆษณาประเทศไทยให้เป็นที่รู้จักและไว้วางใจแก่นานาประเทศ
2. เพื่อโฆษณาเผยแพร่ชักจูงน้ำใจประชาชนให้บังเกิดความเลื่อมใสในการปกครองระบอบรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นการปกครองระบอบใหม่ในขณะนั้น

ในขณะเดียวกัน กรมประชาสัมพันธ์ก็มีบทบาทหน้าที่แฝงซึ่งเป็นบทบาทที่มิได้ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร แต่กลายเป็นสิ่งที่เจ้าหน้าที่ของกรมประชาสัมพันธ์ได้ปฏิบัติออกมาทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ตัว บทบาทหน้าที่เหล่านี้ได้แก่

- การรักษาอำนาจของรัฐบาลและบุคคลในรัฐบาล
- การให้และส่งเสริมสถานภาพแก่บุคคลในคณะรัฐบาล
- การครอบงำทางด้านวัฒนธรรม ทศนคติ และความคิดเห็น
- การเป็นกระบอกเสียง หรือทนายหน้าหอของรัฐบาล

คุณสมศักดิ์ สว่างเจริญ พูดถึงกรมประชาสัมพันธ์ว่า "เนื่องจากหน่วยงานของเราต้องทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับ การเผยแพร่ข่าวสารให้ประชาชนทั่วประเทศได้รับทราบความเป็นไปของเรื่องราวที่เกิดขึ้นในสังคม ไม่ว่าจะข่าวนั้นจะเกิดจากรัฐบาล เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือบุคคลสำคัญของประเทศซึ่งจะเป็นใครก็แล้วแต่ ทำให้กรมประชาสัมพันธ์จึงเป็นหน่วยงานที่รัฐบาลเกือบทุกสมัยให้ความสำคัญและติดตามการทำงานของเจ้าหน้าที่ของกรมฯ อยู่เสมอ โดยปกติแล้วถ้ารัฐบาลไหนที่มาจาก การเลือกตั้ง ส่วนใหญ่ก็จะเป็นรัฐบาลผสมเพราะประเทศไทยไม่เคยมีรัฐบาลที่มาจากพรรคการเมืองเดียวเลย ยกเว้นในช่วงเผด็จการ ดังนั้นพรรคที่ได้เสียงข้างมากที่สุดในสภาพก็มักจะส่งตัวแทนของพรรคมานั่งคุมกรมประชาสัมพันธ์ เพราะเขาถือว่าเป็นกระบอกเสียงที่สำคัญของฝ่ายรัฐบาลแล้วสามารถเสนอข่าวที่ให้คุณและโทษแก่สมาชิกภายในพรรคเขาก็ได้ เพราะฉะนั้นพรรคไหนที่ได้เสียงมากที่สุดในสภาจะยึดโควตา แก้อัรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีที่คุมกรมประชาสัมพันธ์ เสียเอง ดังนั้นข้าราชการของกรมประชาสัมพันธ์จึงมีเจ้านายตั้งแต่รัฐมนตรีในทำเนียบไล่ลงมาถึง

อธิบดี, รองอธิบดี และผู้อำนวยการกองต่าง ๆ เรื่อยไป"²

ผู้อำนวยการกองข่าวในประเทศ กรมประชาสัมพันธ์คนปัจจุบัน (2535) ยังเล่าให้ฟังด้วยว่า "อย่างที่บอกแล้วว่า กรมประชาสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับงานข่าว และการเผยแพร่ผลงานของรัฐบาล เพราะฉะนั้นเมื่อใครขึ้นมาเป็นรัฐบาล เขาก็ต้องส่งคนที่ไว้วางใจได้มาควบคุมดูแลการทำงานของบรรดาข้าราชการของกรมฯ ให้ปฏิบัติงานสนองต่อนโยบายของรัฐบาล ดังนั้นคนประชาสัมพันธ์จึงต้องปรับตัวตลอด รัฐบาลแบบไหนขึ้นมาปกครองประเทศ เราก็ต้องปรับตัวทำงานสนองความต้องการให้กับรัฐบาลชุดนั้นให้ได้ เพราะบางทีรัฐบาลทหารหรือรัฐบาลเผด็จการขึ้นมาปกครองประเทศ อาจมีนโยบายให้กรมฯ เผยแพร่แต่ข่าวที่รัฐบาลป้อนให้เท่านั้น เราก็ต้องทำงานแต่เฉพาะขอบเขตที่เขาให้มา หรือถ้าเป็นยุคสมัยรัฐบาลพลเรือน ก็อาจจะใจกว้างหน่อย เปิดโอกาสให้ออกข่าวฝ่ายค้านได้ แต่ต้องพิจารณาให้มีน้ำหนักของข่าว เหมาะสมกับฝ่ายรัฐบาลด้วย อย่างเช่น ในสมัยของคุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ ตอนนั้น ผู้สื่อข่าวของกรมฯ ก็ทำงานแอบปี่กันมาก เพราะท่านเปิดโอกาสให้ทำงานได้อิสระ กว่าช่วง รสช. เพียงแต่ท่านให้นโยบายไว้กว้าง ๆ ว่า ถ้าฝ่ายค้านกล่าวโจมตี รัฐบาลก็ไม่เป็นไร ออกข่าวได้ แต่ขอให้ใช้ดุลยพินิจในฐานะของคนทำงานข่าวว่า เรื่องนั้นควรจะไปสัมภาษณ์ฝ่ายรัฐบาลเพื่อจะได้เนื้อหาที่สมมูลย์กันหรือไม่ เพราะบางทีฝ่ายค้านพูดส่วนหนึ่งจริง แต่ส่วนหนึ่งไม่จริง ก็ควรไปสอบถามรัฐมนตรีที่ถูกกล่าวหาตึงถึงเรื่องนั้นเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงด้วย จะดีกว่าปล่อยให้ข่าวฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งออกมาโดยที่อีกฝ่ายหนึ่งไม่มีโอกาสชี้แจง"³

ทางด้านคุณปราโมช พูดถึงกรมประชาสัมพันธ์ว่า "ปัญหาของคนกรมฯ ที่เห็นชัดเจนที่สุดก็คือ ขาดความเป็นตัวของตัวเอง, ขาดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพราะข้าราชการที่ถูกรวบงำจากผู้ที่มิอำนาจมาตลอด จะทำอะไรที่ก็ต้องรอคำสั่ง

² สัมภาษณ์ คุณสมศักดิ์ สว่างเจริญ, วันที่ 23 ตุลาคม 2535

³ สัมภาษณ์ คุณสมศักดิ์ สว่างเจริญ, วันที่ 23 ตุลาคม 2535

จากผู้บังคับบัญชา ถ้าผู้บังคับบัญชาไม่สั่งก็ไม่ทำ, ทำไม่ได้กลัวมีความผิด เพราะฉะนั้น เขาก็ไม่ทำอะไรก่อนเลยจะดีกว่า เงินเดือนเขาก็ได้ใจ ความดีความชอบก็ได้ตามลำดับขั้น ดังนั้นเขาก็ไม่ต้องเดือดร้อนอะไร อุปสรรคที่ทำให้คนของกรมฯ ไม่ก้าวหน้า อย่างหนึ่งก็น่าจะมาจากผู้บริหารระดับบนที่ไม่เข้าใจงานด้านสื่อสารมวลชนจริง ๆ แล้วระบบราชการเองก็ครอบงำคนกรมประชาสัมพันธ์เสียจนขาดความกระตือรือร้น ขาดความคิดกว้างไกล จนทำให้สื่ออื่น ๆ ชนะเราไปได้ ทั้ง ๆ ที่คนอื่นเขาไม่มีความพร้อมด้านเครื่องมือ เครื่องมือ, สถานี หรือแม้แต่คลื่นกระจายเสียงของกรมประชาสัมพันธ์มีพร้อมสรรพแล้วไม่ต้องไปประมูลแข่งกับใครเขาด้วย แต่เวลาเสนอเนื้อหาออกอากาศกลับไม่มีใครอยากจะทำ เพราะรูปแบบมันเก่าเกินไปแล้ว มันขาดความทันสมัยไปแล้ว ทุก ๆ คนก็รู้แต่ไม่มีใครคิดจะเปลี่ยนให้มันดีขึ้นเพื่อจูงใจให้คนมาฟังมากขึ้น อย่างนี้ถ้ากฎหมายเขาเลิกควบคุมไม่ต้องให้สถานีวิทยุทุกแห่งถ่ายทอดข่าวจากกรมประชาสัมพันธ์แล้ว คิดดูซิว่าจะมีใครยังอยากจะทำรายการข่าวจากเราอยู่อีก เพราะฉะนั้นปัญหาหนักที่สุดของกรมประชาสัมพันธ์ตอนนี้จึงอยู่ที่คน การพัฒนาบุคลากรของที่นี่ก็มีเหมือนกัน มีแบบที่ตามหลักวิชาการเขาบอกว่าควรจะมี แต่พอเอาเข้าจริง ๆ ตอนเข้าอบรมก็จะมีตำราที่ใช้กันมาแล้ว 10 ปี 20 ปี ก็ยังเอามาใช้กันอยู่ ตำราไม่เคยเปลี่ยน เปลี่ยนแต่คนที่จะมาพูด แล้วอย่างนี้มันจะได้ผลอย่างไร"⁴

ส่วนคุณกอบแก้ว พูดถึงข่าวที่กรมประชาสัมพันธ์นำเสนอต่อสาธารณชนไว้ว่า "ข่าวของกรมประชาสัมพันธ์ส่วนใหญ่ จะเป็นข่าวเพื่อให้ประชาชนรู้ว่ากำลังมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นช่วงในสังคมของเราเท่านั้น ไม่ใช่ข่าวที่มุ่งหวังจะนำความขัดแย้งของสังคมมาเผยแพร่เพื่อมุ่งหวังที่จะขายข่าว เพราะฉะนั้นข่าวของกรมประชาสัมพันธ์จะฟังแล้วไม่ค่อยสนุกเมื่อเปรียบเทียบกับข่าวของที่อื่น ซึ่งมีเนื้อหาจูงใจให้คนฟังอยากฟังมากกว่า แถมเสียงคนประกาศยังเป็นเสียงราชการอีก ฟังแล้วจะรู้ทันทีเลยว่าเสียงนี้เป็นเสียงข่าวของกรมประชาสัมพันธ์"⁵

⁴ สัมภาษณ์ คุณปราโมช รั้ววิจิตร, วันที่ 23 ตุลาคม 2535

⁵ สัมภาษณ์ คุณกอบแก้ว อินจนา, วันที่ 1 พฤศจิกายน 2535

เนื่องจากกรมประชาสัมพันธ์เป็นหน่วยงานของทางราชการที่มีการจัดแบ่งสายงานเพื่อการบริหารและการบังคับบัญชา อย่างเป็นระบบระเบียบและมีกำหนดกฎเกณฑ์ที่แน่นอนชัดเจน เหมือนหน่วยงานของรัฐโดยทั่ว ๆ ไป ซึ่งบางครั้งอาจมีสภาพที่ไม่ยืดหยุ่นเพียงพอสำหรับการทำงานที่เกี่ยวข้องกับการกระจายข่าวให้แก่สมาชิกภายในสังคมได้รับทราบทันเหตุการณ์ เรื่องนี้คุณสมศักดิ์ เล่าให้ฟังว่า "ผมคิดว่าคนทำงานข่าวของกรมประชาสัมพันธ์น่าจะมีชีวิตไม่เหมือนข้าราชการทั่ว ๆ ไป แล้วจะใช้เวลาทำงานในลักษณะเช้า 9 โมงเช้าแล้ว เลิก 5 โมงเย็นเหมือนคนทั่ว ๆ ไปไม่ได้หรอกเพราะบางทีข่าวมันมีมาตอน 2 ท่อ 3 ท่อ เจ้านายอาจเรียกเราไปทำงานก็ได้ แล้วยิ่งตอนนี้เป็นยุคสังคมข่าวสารที่ต้องการมีการแข่งขันกันเรื่องความเร็วในการเสนอข่าวด้วยแล้ว ยิ่งทำให้ชีวิตการทำงานของข้าราชการของกรมฯ ไม่มีทางเหมือนกับข้าราชการโดยทั่วไปได้เลย อย่างผมเองก็ไม่เคยออกจากที่ทำงานเพื่อกลับบ้านก่อน 2 ท่อเลย แต่ก็ยังโชคดีที่แม่บ้านของผมเขาเข้าใจในงานของเรา ลูก ๆ เองก็เข้าใจงานของพ่อ เพราะฉะนั้นจึงไม่ค่อยจะมีปัญหา"⁶

อย่างไรก็ตามผลตอบแทนของผู้สื่อข่าวประจำศูนย์ข่าวในประเทศกรมประชาสัมพันธ์ก็ยังเป็นไปตามระเบียบของอัตราเงินเดือนเช่นเดียวกับ ข้าราชการทั่วไป ซึ่งเรื่องนี้คุณปราโมชให้ทรรศนะว่า "ที่จริงแล้วผลตอบแทนของผู้สื่อข่าวของกรมฯ น่าจะวัดกันที่ผลงานมากกว่า ผมคิดว่างานนี้มันก็เหมือนกับงานศิลปะที่ถ้าผลงานของใครออกมาดี เขาก็ควรจะได้รับผลตอบแทนที่ติดตามไปด้วยแต่ของเรามันไม่ใช่ อย่างนั้นนี่ ใครทำดีทำไม่มีผลงานออกมาอย่างไร อย่างมากคุณก็ได้แค่สองชั้น แต่กว่าจะได้สองชั้นคุณก็ต้องต่อสู้กับเด็กของผู้ใหญ่อีกหลายคน แล้วใครมันจะไปนึกทำงานให้มันดีที่สุดหละ เพราะในที่สุดแล้วคนทำงานได้ดีที่สุด ยิ่งไงก็ยิ่งได้เงินเดือนไม่ต่างไปจากคนทำงานแบบเช้าสามเย็นสาม"⁷

อย่างไรก็ตามขณะนี้ผลตอบแทนของผู้สื่อข่าวของกรมประชาสัมพันธ์เริ่ม

⁶ สัมภาษณ์ คุณสมศักดิ์ สว่างเจริญ, วันที่ 23 ตุลาคม 2535

⁷ สัมภาษณ์ คุณปราโมช รัฐวิจิตร, วันที่ 23 ตุลาคม 2535

ดีขึ้นมากกว่าแต่ก่อนแล้ว ทั้งนี้คุณสมศักดิ์ เล่าให้ฟังว่า "เดี๋ยวนี้รายได้ของเราดีขึ้นกว่าเดิมมาบ้าง แต่ก็มีส่วนเพิ่มขึ้นด้วย การเปลี่ยนแปลงตรงนี้เกิดขึ้นตอนที่ทำงานรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี คือคุณมิชัย วีระไวทยะ มีนโยบายให้บริษัทเอกชนที่มาขอเช่าสถานีในเครือของกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งต้องรายงานข่าวทุกต้นชั่วโมง ให้เป็นข่าวที่มีเนื้อหาที่ทางศูนย์ข่าวของกรม ฯ ป้อนให้เท่านั้นและไม่อนุญาตให้บริษัทเอกชนไปหาข่าวเอง เพราะเกรงว่าจะเกิดเหตุการณ์แบบประวัติศาสตร์ซ้ำรอย คือมาเช่าเวลาของสถานีของทางราชการแล้วยังออกข่าวในทำนองเป็นปรปักษ์กับฝ่ายรัฐบาลอีก เขาก็กลัวตรงนั้นที่นี้เมื่อเรามีภาระมากขึ้นทางการก็กำหนดให้เก็บเงินเหมาจ่ายค่าป้อนข่าวเข้าหลวงแล้วเจียดส่วนหนึ่งมาโปะให้คนทำงานบ้าง รายได้ก็เลยเพิ่มขึ้น"^๑

สถานการณ์ของผู้สื่อข่าวภายในองค์กร

สถานการณ์ในที่นี้หมายถึง ตำแหน่งหน้าที่การงานรวมทั้งบรรยากาศของการทำงานโดยทั่วไปของผู้สื่อข่าวจึงจะมีส่วนทำให้บุคคลนั้นได้รับการยอมรับจากสมาชิกภายในองค์กรมากน้อยเพียงใด ซึ่งตรงนั้นเองย่อมจะส่งผลกระทบไปถึงความสามารถที่บุคคลนั้นจะได้มีโอกาสแสดงออกถึงความสามารถในการทำงานในตำแหน่งที่เขารับผิดชอบได้มากหรือน้อยเพียงใดด้วย

สำหรับในกรณี ของคุณสมศักดิ์ สว่างเจริญ เล่าให้ฟังว่า "โชคดีที่ผู้หลักผู้ใหญ่ให้ความเมตตาตามมาตลอด 20 เท่าปีที่ได้ทำงานกับกรมประชาสัมพันธ์ทำให้ผมได้รับการแต่งตั้งเป็นอำนวยการกองที่ค่อนข้างจะหนักมาก เมื่อเทียบกับคนอื่น ๆ ผมทำงาน Serve รัฐบาลมาเกือบทุกยุคทุกสมัย บางสมัยผมก็ต้องออกไปทำงานด้านอื่นให้กับเจ้านายด้วย ถ้ามีคำสั่งอะไรมาเราก็ต้องไปทำผมจำได้ว่าตอนสมัย 14 - ตุลาคม 16 และ 16 ตุลาคม 19 ผมต้องทำงานเสี่ยงภัยให้กับรัฐบาลช่วงนั้นด้วยคล้าย ๆ กับเราเป็นสายลับให้กับรัฐบาลไปในตัว เป็นการสืบข่าวความเคลื่อนไหว

^๑สัมภาษณ์ คุณสมศักดิ์ สว่างเจริญ, วันที่ 23 ตุลาคม 2535

ของฝ่ายนิสิตนักศึกษา มาเสนอต่อรัฐบาล ซึ่งตอนนั้นเป็นงานที่เขียงภัยมาก สวัสดิการอะไรก็ไม่มี ถ้าตอนนั้นเสียชีวิตครอบครัวของผมนั้นก็จะได้รับเงินทดแทนจากรัฐบาลแค่ 3 บาท สมัยนั้นนะ เพื่อนของผมนั้นถามผมเลยว่า แล้วเอ็งไปทำมันทำไมวะ ตายแล้วได้แค่ 3 บาท ผมก็ตอบไปว่า ก็ไม่รู้จะทำยังไง เจ้านายสั่งมาผมก็ต้องทำ"⁹

คุณสมศักดิ์ เล่าต่อไปด้วยว่า "ผมเห็นผู้สื่อข่าวให้กรม ๔ มาตลอดไม่เคยขอย้ายไปไหนอีก เพราะรู้สึกว่ามันเป็นชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของเราแล้ว ถึงแม้ทุกวันนี้ผมเป็นผู้อำนวยการกองข่าวในประเทศ ก็ยังต้องออกไปหาข่าวอยู่เกือบทุกวัน บางทีก็พิมพ์ข่าวเองด้วย คนในห้องกองข่าวเขาก็เรียกผมว่า พี่ ๆ ทุกคำ ไม่มีใครเขาเรียก ผ.อ. หรือ ก.ข่าวของกรม ๔ เราก็จะมีการกำหนดไว้เหมือนกันว่า ควรจะมีการจัดลำดับความสำคัญในการเสนอข่าวยังไง ข่าวไหนที่ควรนำมาขึ้นก่อน ข่าวไหนที่ควรนำมาวางไว้ท้าย ๆ ก็ได้ ก็จะมีรูปแบบค่อนข้างชัดเจน เช่น เราจะขึ้นด้วยข่าวในพระราชสำนักทุกครั้ง ตามด้วยข่าวทำเนียบนายกรัฐมนตรี ต่อมาก็คนในกองทัพซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นผู้บังคับบัญชาการทหาร หลังจากนั้นก็เป็นข่าวที่สำคัญลดหลั่นกันลงมา"¹⁰

นอกจากนี้ คุณสมศักดิ์ ยังได้อธิบายถึงการบริหารงานภายในศูนย์ข่าวของกรมประชาสัมพันธ์ ด้วยว่า "ก็อยู่กันเหมือนที่เหมือนน้อง ปัญหาอะไรก็ไม่ค่อยมีเท่าไร ปัญหาส่วนใหญ่เป็นปัญหาหยุมหยิมมากกว่า ปัญหาใหญ่ ๆ โท ๆ อะไรไม่ค่อยจะไม่หรอก"¹¹

ในขณะที่ คุณปราโมช รัฐวิจิตร บอกว่า "ปัญหาของที่นี่จะไปมีอะไรได้ เพราะทุกคนทำตามคำสั่ง เจ้านายกันไปหมด ไม่ค่อยกล้าตัดสินใจกัน พอจะทำอะไรก็ต้องรอก่อน รอเจ้านายสั่งก่อน ผมถึงบอกใจว่า ปัญหาของที่นี่อยู่ที่คน อย่างตอนช่วงเลือกตั้งอเมริกาเห็นไหม ตลกมากเลย เพราะปราโมชอยู่กองข่าวในประเทศแต่ต้อง

⁹ สัมภาษณ์ คุณสมศักดิ์ สว่างเจริญ, วันที่ 23 ตุลาคม 2535

¹⁰ เรื่องเดียวกัน

¹¹ เรื่องเดียวกัน

ไปทำข่าวเลือกตั้งอเมริกาซึ่งควรจะเป็นงานของข่าวต่างประเทศมากกว่า ผมก็เคยไปพบกับเขาเนะ บอกว่าเรื่องนี้น่าสนใจ เขาก็บอกว่าอเมริกาอยู่ไกลคนไทยไม่ค่อยสนใจหรอก ผมก็เลยบอกเขาไปว่า "งั้นผมขอทำนะ ถ้าดีไม่ดียังไงก็ไม่ต้องมาโวยง์แล้วกัน"¹²

เนื่องจากคุณปราโมช เป็นข้าราชการที่ค่อนข้างจะพูดอะไรตรงไปตรงมา ดังนั้น จึงทำให้บุคลิกลักษณะของความเป็นข้าราชการของคุณปราโมช แตกต่างไปจากข้าราชการคนอื่น ที่ส่วนใหญ่ไม่ค่อยกล้าแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารภายในองค์กร รวมทั้งความสามารถและความบกพร่องของเจ้านายหรือ ผู้บังคับบัญชาให้คนอื่น ๆ ได้ยินได้ฟังกันมากนัก

ดังนั้น คุณปราโมช จึงค่อนข้างจะเป็นสมาชิกของกรมประชาสัมพันธ์ที่เพื่อนร่วมงานซึ่งมีหน้าที่และความรับผิดชอบทั้งที่สูงกว่าและต่ำกว่าเขาไม่ค่อยจะชอบคุณปราโมชมากนัก แต่ความที่เป็นคนหัวก้าวหน้านี้เองทำให้องค์กรเอกชนภายนอกยอมรับในความสามารถของคุณปราโมชมากกว่าความเป็นสมาชิกของคุณยู่ข่าวในประเทศกรมประชาสัมพันธ์

ทั้งนี้คุณปราโมช เล่าให้ฟังว่า "คนที่กรมเข้าไม่ค่อยชอบผมเท่าไร เขาหาว่าผมเป็นแกะดำ ผมก็โต้กลับไปว่าผมเป็นแกะขาวในหมู่แกะดำมากกว่า ในขณะที่คนข้างนอกเขายอมรับความคิดเห็นของเรา เขาเชื่อว่าความคิดของเราน่าสนใจ แล้วถ้าทำออกไปมันจะได้ผลตอบแทนกลับมาด้วยดีเขาก็ทำกัน แต่สำหรับกรมประชาฯ แล้วไม่เลย เพราะฉะนั้นข้าราชการของกรมประชาสัมพันธ์จึงเป็นคนที่ขาดการปรับตัวไปสู่สภาพการแข่งขัน พอจะทำอะไรที่เขาก็จะอ้างว่า ทำไม่ได้หรอก เพราะเราเป็นกรมประชาสัมพันธ์ ผมบอกทำไมเราไม่ทำรายการให้มันน่าสนใจแบบที่ ดร.สมเกียรติ ทำหรือ คุณสุทธิชัย หยุ่น ทำหละ สองคนนี้เขาไม่มีอะไรเลยนะ

¹²สัมภาษณ์ คุณปราโมช รัฐวิจิตร, วันที่ 23 ตุลาคม 2535

สถานีวิทย์หรือโทรทัศน์เขาก็ต้องเช่า ในขณะที่ของกรมประชาสัมพันธ์เรามีหมดทุกอย่าง สถานีโทรทัศน์หรือ สถานีวิทยุ แค่นั้น พอผมอ้างว่าทำไมไม่ทำแบบที่คนอื่นเขาทำกันก็จะมีคนแย้งมาเสมอว่าก็เพราะเราเป็นกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งผมก็อยากจะรู้จริงเลยว่า ได้คำว่า กรมประชาสัมพันธ์ มันหมายถึงว่า พอเราเป็นกรมประชาสัมพันธ์แล้ว ประชาชนเขาอยากจะมาฟังร่างกายของเราหรือยังงี้"¹³

จะเห็นได้ว่าสภาพแวดล้อมในการทำงานของผู้สื่อข่าว กรมประชาสัมพันธ์ นอกเหนือจากที่จะถูกลักษณะขององค์กร บังคับให้บุคคลต้องปรับตัวให้เข้ากับลักษณะขององค์กรที่อยู่ในระบบราชการให้ได้แล้ว สายของการบังคับบัญชา นอกเหนือจากหัวหน้างานที่ใกล้ชิดกับผู้ปฏิบัติงานในศูนย์ข่าวโดยตรงแล้ว ข้าราชการของกรมประชาสัมพันธ์ยังต้องปฏิบัติงานสนองนโยบายของรัฐบาล โดยผ่านทางรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งมีหน้าที่ควบคุมดูแลกรมประชาสัมพันธ์โดยตรงอีกด้วย

ดังนั้นโอกาสที่ผู้สื่อข่าวซึ่งอยู่ในสายการปฏิบัติงานจะมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาองกรณ์ให้มีความก้าวหน้ามากกว่าเดิมนั้นจึงไม่สามารถคิดและลงมือปฏิบัติไปเลยในทันทีทันใดได้ เนื่องจากต้องผ่านการอนุมัติจากผู้บังคับบัญชาเป็นลำดับขั้นเสียก่อน ซึ่งก็มีผู้บังคับบัญชาอยู่หลายระดับกรมประชาสัมพันธ์เอง หากยังไม่นับรวมผู้บังคับบัญชาในทำเนียบรัฐบาลอีกระดับหนึ่ง

สำหรับคุณสมศักดิ์ และคุณปราโมช นั้นถึงแม้จะรับราชการที่กรมประชาสัมพันธ์มานาน จนกระทั่งได้รับการเลื่อนขั้นเลื่อนตำแหน่งมาอยู่ในระดับบริหารและวางแผนงานข่าวแล้วก็ตาม แต่ก็ปรากฏว่าบุคคลทั้งสองยังคงทำงานในระดับปฏิบัติงานด้วย โดยมีเหตุผลที่ว่า ผู้สื่อข่าวของกรมประชาสัมพันธ์ยังมีไม่เพียงพอ และความจำเป็นที่จะต้องทำงานเพื่อให้ได้ผลของงานในปริมาณที่มากขึ้น เพื่อป้อนข่าวให้กับสถานีวิทย์ในเครืออีก 4 แห่ง

¹³สัมภาษณ์ คุณปราโมช รัฐวิจิตร, วันที่ 23 ตุลาคม 2535

ทางด้านคุณณรงค์ ไกรสอนทองศรี นอกเหนือจากทำหน้าที่เป็นบรรณาธิการข่าวประกอบเสียงแล้ว ยังทำหน้าที่เป็นผู้สื่อข่าวประจำศาลว่าการกรุงเทพมหานครด้วย โดยคุณณรงค์ เล่าให้ฟังว่า "สมัยก่อนผมทำงานข่าวมาแล้วทุกกระทรวงทบวงกรม ตอนนั้นผู้สื่อข่าวของกรม ฯ จะต้องเป็นทุกอย่าง เพราะบางทีผมอาจถูกเรียกตัวให้ไปทำข่าวในสายอื่น เพราะตอนนั้นคนของเรากำลังขาดอยู่พอดี เราก็ต้องทำให้ได้ ซึ่งผมคิดว่า การทำเป็นทุกสายงานก็ดีไปอย่างทำให้ผมมีประสบการณ์มากขึ้น เพราะพอมาถึงจุดที่เราจะได้ก้าวขึ้นมาเป็นหัวหน้างาน ก็ทำให้ผมมีความรู้กว้างพอแหล่งข่าวพูดอะไรออกมา ก็เข้าใจได้ทันที"¹⁴

สภาพแวดล้อมในการปฏิบัติงานผู้สื่อข่าว ของกรมประชาสัมพันธ์จะต้องประสบอีกอย่างหนึ่งในฐานะที่ต้องออกไปหาข่าว ก็ได้แก่ แหล่งข่าว นั่นเอง

คุณปราโมช เล่าให้ฟังว่า "ตอนผมเป็นผู้สื่อข่าวติดตามนายกรัฐมนตรี เรามีหน้าที่จดอย่างเดียว ไม่ค่อยยิงคำถาม ส่วนใหญ่ผู้สื่อข่าวจากที่อื่นเขาถามกันเราก็จดไปตามคำบอกแล้วว่า นาย ก ฯ ท่านพูดอะไรไปบ้าง ซึ่งบางทีพวกนักข่าวเองก็อาจรวมหัวกันเวลาหาข่าวก็ได้ อย่างเช่น ตอนนั้นมีผม, มีปราโมช ฝ่ายอุปการะจากไทยรัฐ, มีสุชิน จากไทยรัฐ, มีเจ็ญจากบางกอกโพสต์ พวกนี้เราจะเป็กลุ่มเดียวกันเวลาทำข่าวเราก็จะมีการเตรียมคำถามกันไว้ก่อนว่าใครจะถามอะไร เช่น ผมอาจจะเปิดฉากถามเป็นคนแรก ก็ถามเรื่องทั่ว ๆ ไปที่มันง่าย ๆ ให้ท่านตอบมาก่อน เจ็ญก็จะถามต่อ, สุชิน ก็จะถามแหย่เป็นคนที่สาม พอถึงปราโมชก็จะถามเป็เรียงเดียวจบเลยว่า ตกลงท่านจะลาออกไหมครับ"¹⁵

ส่วนคุณณรงค์ ให้สัมภาษณ์ว่า "ส่วนใหญ่ถ้าแหล่งข่าวเป็นราชการด้วยกันเขาก็อาจจะไม่ค่อยปฏิเสธที่จะพบกับเรา หรือให้ข่าวกับเราเท่าไร เพราะเขา

¹⁴สัมภาษณ์ คุณณรงค์ ไกรสอนทองศรี, วันที่ 23 ตุลาคม 2535

¹⁵สัมภาษณ์ คุณปราโมช รัฐวิจิตร, วันที่ 23 ตุลาคม 2535

รู้ว่ายังไงเสียเขาก็ได้แต่ไม่เสียอะไรอยู่วันยังค่ำ เพราะเมื่อก่อนนี้วิทยุของกรม ฯ ถือเป็นการรายงานข่าวที่รวดเร็วแล้วก็ทุกสถานีจะต้องถ่ายทอดจากเราหมด รายการข่าวตามวิทยุอื่น ๆ ยังไม่มี แต่พอมาถึงสมัยนี้มีหลายสื่อแย่งกันทำข่าวมากขึ้น แหล่งข่าวก็หันไปสนใจที่จะออกข่าวกับสื่อโทรทัศน์มากกว่า เพราะเขาได้โชว์หน้าโชว์ตาทางโทรทัศน์ด้วย มีโอกาสได้หาเสียงไปในตัว เขาก็อาจจะให้ความสำคัญแก่เราลดลงไป”¹⁶

ทางด้านคุณกอบแก้ว อินจนา พูดถึงนโยบายในการนำเสนอข่าวของกรมประชาสัมพันธ์ และแหล่งข่าวที่คุณกอบแก้วประสบพบเจออยู่แทบทุกวันในกระทรวงเกษตรและสหกรณ์บ้างว่า "ความจริงแล้วหลักการเสนอข่าวของกรมประชาสัมพันธ์ก็มีหลักง่าย ๆ อยู่ว่า ต้องเป็นข่าวที่ไม่กระทบกระเทือนผู้ใหญ่เป็นหลัก เป็นข่าวที่ต้องการเสริมความรู้แก่ประชาชนทั่วไป เพราะฉะนั้นคำถามอะไรที่เราจะถามแหล่งข่าวก็ต้องไม่ใช่คำถามที่ยั้ให้รำดำให้รู้ว จะถามว่า ท่านคะเมื่อกันนี้ฝ่ายค้านกล่าวหาท่านว่า.....อย่างนี้แล้วท่านจะว่ายังไงคะ? อย่างนี้ไม่ได้ แล้วพอเขาเป็นผู้สื่อข่าวประจำที่ไหนนาน ๆ เข้า ก็จะทำให้เราเข้ากับเขาได้เอง อย่างตัวเองนี่ไปประจำกระทรวงเกษตรและสหกรณ์จนคนเขานึกว่าเราเป็นข้าราชการกระทรวงเกษตร ฯ ไปเสียแล้ว ขนาดรัฐมนตรีที่รับผิดชอบก็เปลี่ยนหน้ามาหลายคนแล้ว พอคนที่มารับตำแหน่งใหม่ ๆ ตอนนี เราแทบไม่จำเป็นต้องไปแนะนำตัวเองเลย เดี่ยวท่านก็มาแนะนำตัวท่านเองให้เราได้รู้จัก”¹⁷

เมื่อสอบถามถึงการปฏิบัติงานที่อาจจะกระทบกระทั่งกันบ้างภายในองค์กรคุณกอบแก้ว กล่าวว่า "ไม่ค่อยมี ส่วนใหญ่งานของใครของมัน ไม่ค่อยก้าวก่ายกัน งานข่าวอ่านก็จะมีคนรับผิดชอบไป งานข่าวประกอบเสียงก็จะมีคนรับผิดชอบอีกกลุ่มหนึ่ง”¹⁸

¹⁶สัมภาษณ์ คุณณรงค์ ไกรสอนทองศรี, วันที่ 23 ตุลาคม 2535

¹⁷สัมภาษณ์ คุณกอบแก้ว อินจนา, วันที่ 1 พฤศจิกายน 2535

¹⁸เรื่องเดียวกัน

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า ลักษณะขององค์กรสื่อสารมวลชนที่เป็นของทางราชการจะมีการกำหนด Job Description ไว้แน่นอนตามตัวว่าใครมีตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบอย่างไร แต่ในขณะเดียวกัน บทบาทที่บุคคลเหล่านี้แสดงออกมาหรือที่เรียกว่า Role Set นั้น บางคนอาจมีบทบาทมากกว่าบทบาทที่ถูกกำหนดใน Job Title เพียงบทบาทเดียว เช่น กรณีของคุณสมศักดิ์ มีฐานะเป็นผู้อำนวยการกองข่าว แต่ก็ยังต้องออกไปหาข่าว และพิมพ์ข่าวด้วยในบางเหตุการณ์

ในขณะเดียวกัน การเกิดความขัดแย้งภายในองค์กร Role Conflict นั้น ยกตัวอย่างได้ในกรณีของ คุณปราโมช ที่คิดว่าปัญหาของงานข่าวของกรมประชาสัมพันธ์อยู่ที่ ความคิดเห็นของข้าราชการแต่ละคนนั้นแตกต่างกัน เนื่องจากผู้บังคับบัญชาระดับสูงอาจจะมีมุมมองต่อผลของงานที่ศูนย์ข่าวของกรมประชาสัมพันธ์ ผลิตออกมาไม่เหมือนกับมุมมองของข้าราชการคนอื่น ๆ ก็ได้ เพราะฉะนั้นจึงทำให้ดูเหมือนว่ากำลังเกิดความคิดเห็นที่ขัดแย้งกันอย่างรุนแรงในสถานการณ์ของกรมประชาสัมพันธ์ที่กำลังอยู่ในยุคของการแข่งขันทางธุรกิจการนำเสนอข่าว

วิเคราะห์สภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการแสดงออกซึ่งบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินงานของนักข่าวประจำกองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์สยามรัฐ

เนื่องจากหนังสือพิมพ์สยามรัฐ เป็นหนังสือพิมพ์ที่มีบริษัทเอกชนเป็นเจ้าของ และก่อตั้งขึ้นมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2493 โดยมี มรว. คึกฤทธิ์ ปราโมช และนาย สละ ลิขิตกุล เป็นต้นกำเนิดของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้เมื่อกว่า 40 ปีที่ผ่านมาจะเห็นได้ว่า นับจากที่เริ่มก่อตั้งหนังสือพิมพ์ฉบับนี้เป็นต้นมา การบริหารงานภายในกองบรรณาธิการจะมีลักษณะของการปกครองเสมือนสมาชิกภายในครอบครัวเดียวกัน เพราะฉะนั้นการกำหนดนโยบายที่ดี หรือการกำหนดกฎเกณฑ์และระเบียบที่นักข่าวควรปฏิบัติในฐานะเป็นสมาชิกส่วนหนึ่งของกองบรรณาธิการที่ดี มักจะอยู่ในรูปของคำบอกเล่า ลักษณะปากต่อปากจนกลายเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ หรือประเพณีนิยมของกองบรรณาธิการแห่งนี้ แทนที่จะอยู่ในรูปของเนื้อหาที่เป็นลายลักษณ์อักษรเช่นเดียวกับหน่วยงานอื่น ๆ โดยมี มรว. คึกฤทธิ์ ปราโมช เป็นศูนย์กลางของการตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตและ

ทิศทางของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้เกือบทุกกรณี ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดตัวบุคคลผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งบรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณา หรือแม้แต่การปลดผู้บริหารในระดับบรรณาธิการหรือหัวหน้าข่าว ตามที่เห็นสมควร

ซึ่งลักษณะการปกครองแบบครอบครัวก็มีผลดีกับองค์กรตามที่ คุณนพพร เล่าให้ฟังว่า "คุณชายมักจะปกครองพวกเราด้วยเมตตาธรรม สมัยที่ท่านยังอยู่ตอนกลางวันที่นี่จะมีการเลี้ยงข้าวกัน ท่านก็จะคุยเรื่องนั้นเรื่องนี้ให้พวกเราฟังบางครั้งอาจจะมีการสอนบ้างอะไรบ้างไปในตัว เรื่องแต่ละเรื่องที่ท่านเล่าให้ฟังนั้นผมคิดว่า เป็นความรู้และประสบการณ์ที่หาไม่ได้ง่าย ๆ จากหนังสือพิมพ์ฉบับไหน ท่านเป็นนักหนังสือพิมพ์แบบที่เรียกกันว่าพหุสูตร ท่านมองว่าเพื่อนร่วมงานเป็นครอบครัวเดียวกัน"¹⁹

แต่ในทางกลับกัน ผลเสียของการปกครองในลักษณะการเป็นสมาชิกในครอบครัวเดียวกันก็มีข้อเสียอยู่บ้าง ตามที่คุณบรรยายให้สัมภาษณ์ว่า "ผมคิดว่าความคิดที่จะเป็นคนในครอบครัวเดียวกันบางทีมันก็ไม่ค่อยดีนัก ผมว่าการทำงานควรมีวิสัยและสายการบังคับบัญชาชัดเจน บางคนอาจจะอุ้งงานได้โดยเหตุผลง่าย ๆ และคิดว่าไม่มีใครมาเอาผิดกับเขา ในขณะที่เดียวกันการมีศูนย์กลางอยู่ที่คน ๆ เดียวก็ไม่ดีอีก เพราะแนวโน้มการขาดความเที่ยงธรรม และการสร้างความรู้สึกรู้ว่า เป็นคนของใคร มันจะง่าย กลายเป็นแต่ต้องใครไม่ได้"²⁰

ส่วนคุณแสงไชย คำภูไทย พูดถึงนโยบายที่ไม่เป็นลายลักษณ์อักษรของหนังสือพิมพ์สยามรัฐว่า "คนที่ทำงานอยู่ที่นี้ต้องรู้อะไรเอง เช่น ถ้าเราอยากรู้ว่าเขามีนโยบายการทำงานกันอย่างไร ผู้ใหญ่ก็มักจะบอกว่า ให้ดู มรว.คึกฤทธิ์ เป็นหลัก อันที่จริงการที่สยามรัฐไม่มีกฎเกณฑ์แน่นอนตายตัว มันก็ตีอย่างตรงที่คนทำงานมีอิสระมาก แต่ใครจะใช้อิสระที่ได้รับไปในทางไหนก็แล้วแต่ความคิดของแต่ละคน"²¹

¹⁹ สัมภาษณ์ คุณนพพร บุณยฤทธิ, วันที่ 1 ตุลาคม 2535

²⁰ สัมภาษณ์ คุณบรรยาย อินจนา, วันที่ 9 กันยายน 2535

²¹ สัมภาษณ์ คุณแสงไชย คำภูไทย, วันที่ 8 กันยายน 2535

สถานการณ์ของนักข่าวภายในองค์กร

สำหรับคุณนพพร นั้น เข้ามาทำงานให้กับสยามรัฐนับตั้งแต่ปีแรกที่หนังสือพิมพ์ฉบับนี้ถือกำเนิดขึ้นมา จนกระทั่งถึงทุกวันนี้และผ่านการยอมรับให้ดำรงตำแหน่งเป็นบรรณาธิการนิตยสารชาวกรุง ซึ่งเป็นนิตยสารในเครือของบริษัทสยามรัฐ จำกัดกว่า 10 ปี ด้วยเหตุผลที่คุณนพพร เป็นนักข่าวที่มีความสามารถในด้านการเขียนบทความและสารคดี นอกเหนือจากความสามารถในการเขียนข่าวเพียงอย่างเดียวเหมือนดังเช่น นักข่าวโดยทั่ว ๆ ไป ในยุคสมัยเดียวกัน ประกอบกับความใกล้ชิดสนิทสนมกับ มรว.คึกฤทธิ์ มาโดยตลอด มรว.คึกฤทธิ์ จึงเอ็นดูและไว้วางใจให้คุณนพพร มีตำแหน่งหน้าที่การงานโดดเด่นมาโดยตลอด

คุณนพพร เล่าให้ฟังด้วยว่า "ผมพยายามมากเลยนะที่จะทำงาน ที่จะหาข่าว ผมคิดว่าบุคลิกภาพที่เป็นคนอ่อนน้อมก็มีส่วนช่วยทำให้เราได้รับความเอ็นดูจากผู้ใหญ่ด้วย อย่างเช่น มล.ขาบ มาลากุล อดีตเลขาธิการรัฐมนตรีก็รักชอบกับผมมาก แล้วผมก็มักจะได้รับความเมตตาจากท่านให้ข่าวเกี่ยวกับความเคลื่อนไหวภายในคณะรัฐบาลแก่ผมเสมอ"²²

ทางด้าน คุณอัศศิริ ธรรมโชติ บรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณาคนปัจจุบันของหนังสือพิมพ์สยามรัฐ (2535) เข้ามาทำงานกับสยามรัฐครั้งแรกในฐานะนักข่าวการเมือง ด้วยการชักชวนจากคุณชโล อยู่เย็น ซึ่งเป็นหัวหน้าข่าวในขณะนั้น คุณอัศศิริ เล่าให้ฟังว่า "ช่วงนั้นหนังสือที่ผมทำอยู่ก่อนเกิดแจ้งขึ้นมา นอดีคุณชโล มาชวนผมให้ไปเป็นนักข่าว ผมมีความสนใจในข่าวการเมืองอยู่ก่อนแล้วก็เลยมา ผมทำงานเป็นนักข่าวอยู่สายการเมืองได้ไม่นาน ความที่ผมเป็นคนชอบเขียนบทความและสารคดีด้วย เขาเห็นว่าผมชอบทางนั้น ก็เลยย้ายให้ผมไปเขียนหน้าบ้านเทิง แล้วก็ขึ้นมาคุมหน้าบ้านเทิงในที่สุด"²³

ผลงานของคุณอัศศิริ ที่บุคคลภายนอกรู้จักกันเป็นส่วนใหญ่เห็นบทบาท

²² สัมภาษณ์ คุณนพพร บุญยฤทธิ์, วันที่ 1 ตุลาคม 2535

²³ สัมภาษณ์ คุณอัศศิริ ธรรมโชติ, วันที่ 20 กันยายน 2535

ของการแสดงออกในงานประเภทเรื่องสั้น สารคดี และบทความตลอดจนวิพากษ์วิจารณ์มากกว่าผลงานด้านการเขียนข่าว

และเนื่องจากคุณอัศศิริ ทำงานให้กับหนังสือพิมพ์ ฉบับนี้มาเป็นระยะเวลาที่ค่อนข้างจะนานพอสมควร ซึ่งตัวคุณอัศศิริ เองก็เคยบอกว่า "ผมเคยลองไปทำงานให้ที่อื่นอยู่เหมือนกันแต่สุดท้ายผมก็ต้องกลับมาตายรัง ผมเดินอยู่บนถนนราชดำเนิน ตั้งแต่เมื่อครั้งที่หน้ายังอ่อน ๆ ไปกินก๋วยเตี๋ยวข้างทาง เขายังทักว่านี่ ๆ จะกินอะไรดี จนปัจจุบันเด็กเสิร์ฟทักว่า น้ำ ๆ จะสั่งอะไรแล้ว ตูมันเหมือนเพิ่มจะผ่านมาไม่กี่วันเอง"²⁴

แฟนประจำคอลัมน์ที่คอยติดตามอ่านบทความที่คุณอัศศิริ เขียนคนหนึ่งที่สำคัญต่อ สยามรัฐมากก็คือ คุณชาย (มรว.คึกฤทธิ์ ปราโมช) นอกเหนือจากผู้อ่านทางบ้าน ดังนั้นผลงานของคุณอัศศิริ จึงถือว่าเป็นผลงานการเขียนที่ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในองค์กรว่าเป็นคอลัมน์ที่มีผู้อ่านสนใจติดตามกันมากที่สุดคอลัมน์หนึ่ง นอกเหนือจากคอลัมน์ชอยสวณพล

การก้าวขึ้นมาดำรงตำแหน่งหน้าที่ซึ่งถือว่า สูงที่สุดในอาชีพของคนทำหนังสือพิมพ์ ซึ่งได้แก่ บรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณา นั้น คุณอัศศิริ บอกว่า "ช่วงนั้นไม่มีใครแล้วที่จะมีอาวุโสและผลงานเป็นที่รู้จักในสังคมภายนอก ดังนั้น ม.ล.รองฤทธิ์ ปราโมช บุตรชาย มรว.คึกฤทธิ์ ก็เลยเลือกให้ผมเข้ามารับผิดชอบตรงนี้"²⁵

การรับภาระในฐานะประมุขของกองบรรณาธิการฉบับนี้ จึงทำให้ คุณอัศศิริ จำเป็นต้องไปชักชวนให้คุณบรรยง เข้ามาช่วยทำงานเพราะคุณอัศศิริ กับ คุณบรรยง มีความสนิทสนมกันมาก่อนหน้านี้ นอกเหนือจากในฐานะรุ่นพี่รุ่นน้องจากสถาบันการศึกษาเดียวกันแล้ว ทั้งสองยังเคยอาศัยอยู่บ้านเช่าเดียวกันด้วย

²⁴ สัมภาษณ์ คุณอัศศิริ ธรรมโชติ, วันที่ 20 กันยายน 2535

²⁵ เรื่องเดียวกัน

คุณบรรยาย เล่าให้ฟังว่า "ตอนแรกที่คุณอัศศิริมาตามให้ผมกลับไปทำงานกับสยามรัฐ ตอนนั้นผมเป็นหัวหน้าข่าวอยู่ที่แนวหน้า ผมก็คิดว่าผมควรจะกลับมาทำงานกับสยามรัฐตีใหม่ เพราะผมรู้แล้วว่าปัญหาของสยามรัฐเป็นอย่างไร ผมก็คิดว่า เราควรจะอยู่เป็นหัวหน้าหรือหางราชสีห์ดี เพราะทำงานอยู่ที่แนวหน้า ผมก็มีตำแหน่งดีพอสมควรแล้ว ถ้ามาอยู่ที่สยามรัฐผมก็เท่าเดิมแถมยังขาดอายุงานอีก แต่พอมานึก ๆ ดูแล้ว ถ้าผมมาทำงานให้กับสยามรัฐ ผมอาจจะสามารถผลักดันงานที่ผมต้องการออกมาสู่สังคมได้มากกว่าอยู่กับแนวหน้า เพราะผมมาอยู่ที่สยามรัฐ ผมมีโอกาสรับผิดชอบต่องานข่าวทั้งหมด ข่าวทุกชิ้นบนหน้า 1 อยู่ในความดูแลของผม ผมก็เลยตัดสินใจลาออกมาจากแนวหน้า เพราะคิดด้วยว่า ที่แนวหน้าเขามีคนพอแล้วซึ่งบางคนก็มีความสามารถเท่ากับผม หรือ มากกว่าผมเสียด้วยซ้ำ ในขณะที่สยามรัฐยังต้องมาจัดทีมข่าวกันใหม่"²⁶

คุณบรรยายเล่าด้วยว่า "บรรยากาศของความเป็นพี่เป็นน้องของคนสยามรัฐ มันก็ได้อยู่หรอก แต่ผมคิดว่าถ้ามีมากเกินไปก็จะเสียการบังคับบัญชา เพราะฉะนั้นถึงแม้ผมอายุยังไม่มากถ้าเทียบกับคนเก่าคนแก่ของสยามรัฐที่ยังหลงเหลือทำงานอยู่ที่นี่บ้าง ผมก็คิดว่า เรามีความสามารถพอที่จะผลักดันงานออกมาได้ดี ส่วนใหญ่ก็ยอมรับแต่ส่วนหนึ่งก็ยังใช้ลำบาก ที่ใช้ลำบากไม่ใช่เพราะผมอาวุโสน้อยนะ ผมว่าเขาดิตมาจากการบริหารแบบเดิม ๆ คือทำงานก็ได้ไม่ทำงานก็ได้ สยามรัฐเคยปล่อยปลະละลายกันในช่วงยุคบางสมัย จนดู ๆ แล้วไม่ค่อยก้าวหน้าเมื่อเทียบกับหนังสือพิมพ์ฉบับอื่น"²⁷

คุณบรรยายเชื่อว่า ผู้ที่ทำงานให้กับกองบรรณาธิการสยามรัฐส่วนใหญ่ทำเพราะใจรักและมีอุดมการณ์มากกว่า จะหวังผลเรื่องรายได้ เพราะที่สยามรัฐนี้เงินเดือนน้อย

คุณบรรยาย บอกว่า "ถ้าคิดแต่เรื่องผลตอบแทนของที่นี่เพียงอย่างเดียว ผมว่า ไม่ว่าใครก็อยู่ไม่ไหว ผมว่าตัวผมเองหรือแม้แต่เพื่อน ๆ ที่ร่วมงานกันอยู่ใน

²⁶ สัมภาษณ์ คุณบรรยาย อินทนา, วันที่ 9 กันยายน 2535

²⁷ ไร้เรื่องเดียวกัน

เวลานี้ ทำหนังสือพิมพ์ขึ้นมาเพราะเรามีความสนุกใจที่ได้ทำอะไรให้กับสังคมบ้าง แล้วถ้ามองกลับกันอีกที มีคนเขาบอกว่า งานหนังสือพิมพ์เงินเดือนน้อย สำหรับผมแล้ว ผมคิดว่า ตัวผมเองเป็นคนที่ฟุ่มเฟือยนะ ผมยังพอใช้ คืออยู่ได้พอมีปัจจัย 4 ไม่ขาด"²⁸

ในขณะที่คุณแสงไชย เค้ากุไทย พูดถึงเรื่องนี้ไว้ว่า "ถ้าอยู่แบบเรื่อย ๆ เงินเดือนของที่นี่ก็ไม่น้อยหน้าใครเท่าไรหรอก เพียงแต่มันไม่รวยเท่านั้น แล้วถ้าคนไหนอยากจะมีรายได้เพิ่มขึ้นก็ไปหางานอื่นทำประกอบไปด้วยก็ได้ ไม่มีใครเขาว่าหรอก ก็รู้ ๆ กันอยู่ แถมงานนอกยังต้องมาใช้อุปกรณ์สำนักงานโดยเฉพาะแฟกซ์ใช้งานกันหนักมาก เพราะต้องส่งบทความส่งข่าวอะไรกัน"²⁹

คุณแสงไชย มีตำแหน่งหน้าที่และความรับผิดชอบภายในองค์กรแห่งนี้ในฐานะที่เป็นหัวหน้าข่าวเศรษฐกิจ ซึ่งมีลักษณะเสมือนได้สืบทอดหน้าที่นี้มาจากพี่ชายที่เป็นอดีตหัวหน้าข่าวเศรษฐกิจมาก่อน และขณะนี้ก็ยังคงเป็นคอลัมน์นิสต์ เขียนทั้งบทความวิพากษ์วิจารณ์การเมืองและบทความด้านข่าวเศรษฐกิจ

คุณแสงไชย บอกว่า "อยู่ที่สยามรัฐก็ตัวอย่าง พี่ผมเคยปูทางไว้ให้แล้ว พอเราจะทำอะไร คนอื่นก็ค่อนข้างยอมรับ เพราะผมเองก็อยู่ในแวดวงนี้มานานแล้วด้วย ข่าวสายอื่นผมก็ทำมาแล้วเกือบทั้งนั้น ไม่ว่าจะการเมือง หรือกีฬา ผมเป็นคนที่ค่อนข้างจะเขียนข่าวเร็ว แล้วเขียนก็เข้าใจง่ายด้วย ไม่ต้องอาศัยศัพท์แสงทางวิชาการให้มันมากนัก คนธรรมดาเขาจะไปรู้ได้อย่างไรว่าศัพท์แสงที่นักวิชาการเขาใช้กันมันคืออะไร เพราะฉะนั้นข่าวหน้าเศรษฐกิจของผมก็เลยมีคนติดตามอ่านกันเยอะเสียแต่ว่าที่นี่เขาจำกัดเรื่องของเศรษฐกิจไม่ให้เด่นเกินหน้าข่าวการเมือง เพราะอาจารย์หม่อม บอกว่า สยามรัฐเป็นหนังสือพิมพ์การเมือง ไม่ใช่หนังสือพิมพ์เศรษฐกิจเราก้เลยต้องใช้หน้ากระดาษรายงานข่าวตามที่เขากำหนดมา"³⁰

²⁸ สัมภาษณ์ คุณบรรจง อินทนา, วันที่ 9 กันยายน 2535

²⁹ สัมภาษณ์ คุณแสงไชย เค้ากุไทย, วันที่ 8 กันยายน 2535

³⁰ เรื่องเดียวกัน

ดังนั้น เมื่อลองเปรียบเทียบสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการแสดงออกซึ่งบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบในการดำเนินงานของนักข่าวทั้งสององค์กรแล้วจะพบว่า สภาพแวดล้อมที่มีผลต่อนักข่าวนั้น เริ่มต้นมาจากปัจจัยภายนอกที่เป็นลักษณะหรือประเภทขององค์กรสื่อสารมวลชน ในฐานะที่เป็นองค์กรราชการและองค์กรเอกชน

สำหรับองค์กรสื่อสารมวลชนของทางราชการนั้น จะมีระเบียบและกฎเกณฑ์ระบุถึงการปฏิบัติงาน ตลอดจนผลตอบแทนสำหรับผู้สื่อข่าวของกรมประชาสัมพันธ์อย่างชัดเจน การให้คุณให้โทษก็เป็นไปตามระเบียบของสำนักงานข้าราชการพลเรือน ในขณะที่นักข่าวของหนังสือพิมพ์สยามรัฐซึ่งเป็นองค์กรสื่อสารมวลชนที่มีเอกชนเป็นเจ้าของ จะไม่มีการกำหนดกฎเกณฑ์ใด ๆ ที่ชัดเจน แต่จะมีลักษณะของการบอกเล่าแบบปากต่อปากให้สมาชิกได้ทราบถึง หลักการ, นโยบาย ของการปฏิบัติงาน ตลอดจนผลตอบแทนมากกว่าที่จะเป็นลายลักษณ์อักษร

ส่วนสถานการณ์ของผู้สื่อข่าวในการปฏิบัติหน้าที่ภายในกรมประชาสัมพันธ์พบว่า มีบริบทอยู่หลายประการที่มีส่วนกำกับให้ผู้สื่อข่าวแสดงบทบาทหน้าที่ตามความรับผิดชอบออกมาแตกต่างกัน ซึ่งบริบทเหล่านี้ได้แก่ สายการบังคับบัญชาที่หน่วยงานราชการจะมีผู้บังคับบัญชาอยู่หลายระดับชั้น นับตั้งแต่เจ้านายภายในองค์กรเองไปจนถึงเจ้านายในทำเนียบรัฐบาล นโยบายสำหรับการปฏิบัติงานทำให้ข้าราชการของกรมประชาสัมพันธ์มีหน้าที่แต่เพียงปฏิบัติตาม และไม่ค่อยมีโอกาสในการแสดงออกถึงความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทำให้สมาชิกบางคนเกิดความรู้สึกขัดแย้งต่อสภาพของกรมประชาสัมพันธ์ที่ไม่ยอมปรับตัวเข้าสู่ภาวะการแข่งขัน

ในขณะที่สถานการณ์ของนักข่าวซึ่งทำงานอยู่ในกองบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์สยามรัฐ ค่อนข้างจะมีอิสระในการทำงานหรือการแสดงบทบาทมากกว่าข้าราชการของกรมประชาสัมพันธ์ ทั้งนี้เพราะผู้ที่เป็นเจ้าของซึ่งเป็นผู้บังคับบัญชาโดยตรงจะมีอยู่ไม่กี่คน เมื่อเทียบกับผู้บังคับบัญชาของหน่วยงานที่เป็นราชการ ประกอบกับผู้ก่อตั้งหนังสือพิมพ์ฉบับนี้มีฐานะเป็นนักหนังสือพิมพ์มาก่อนด้วย ดังนั้นท่านจึงมีพื้นฐานความรู้เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการทำงานหนังสือพิมพ์เป็นอย่างดี แต่กระนั้น การยึดถือ

บุคคลเพียงคนเดียวเป็นศูนย์กลางของการตัดสินใจในทุก ๆ อย่างของหนังสือพิมพ์ฉบับนี้ ลักษณะของความพยายามผลักดันให้ตัวเองกลายเป็นคนสนิทเพื่อเสริมสร้างสถานภาพและบารมีให้กับตัวนักข่าวจึงมีมาก และด้วยเหตุนี้เองความแตกแยกภายในองค์กรจึงมักจะมีให้พบเห็นอยู่เป็นประจำ การเกิดความขัดแย้งทางบทบาทและหน้าที่การงาน Role Conflict จึงมีแนวโน้มเป็นไปได้สูงมาก เพราะนักข่าวแต่ละคนรู้ว่า อำนาจที่แท้จริงในการตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตขององค์กรคือใคร เขาจึงมุ่งที่จะเข้าหาบุคคลคนนั้นแต่เพียงด้านเดียว

นอกจากนี้ ภายในกองบรรณาธิการของหนังสือพิมพ์สยามรัฐก็ยังคงมีปัญหาที่ทำให้นักข่าวไม่มีโอกาสได้แสดงบทบาทและหน้าที่ความรับผิดชอบของตัวเองได้อย่างเต็มที่เช่นกัน อาทิเช่น อุปสรรคในเรื่องของรายได้ ผลตอบแทน อุปสรรคในเรื่องของอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในการทำงาน ตลอดจนอุปสรรคในเรื่องของกำลังคน และลักษณะที่ถ้าเป็นคนซึ่งทำงานให้กับองค์กรมานานจะไม่สามารถออกคำสั่งซึ่งกันและกันได้ง่ายนัก ดังนั้นคำสั่งจึงกลายสภาพมาเป็นการขอความร่วมมือเสียมากกว่า

เพราะฉะนั้นเมื่อก้าวโดยสรุปจะพบว่า การที่กรมประชาสัมพันธ์เป็นหน่วยงานของทางราชการ จึงมีแบบแผนของการปฏิบัติภาระหน้าที่อย่างเป็นระบบ และมีกฎเกณฑ์ที่ชัดเจนตายตัว ประกอบกับนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์กรที่ถูกกำหนดให้ต้องรับใช้รัฐบาล

ลักษณะของการครอบงำเช่นนี้เองทำให้ข้าราชการของกรมประชาสัมพันธ์จำเป็นต้องคอยปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาเบื้องบนเท่านั้น และไม่มีโอกาสแสดงความคิดเห็นเชิงสร้างสรรค์อื่นใดที่อาจจะขัดกับความประสงค์ของผู้บังคับบัญชา

ส่วนความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานนั้น ปรากฏว่า ไม่ค่อยพบความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในระดับนี้ จนกลายเป็นสาเหตุสำคัญที่จะมีอิทธิพลต่อการแสดงออกซึ่งบทบาทและหน้าที่ของผู้สื่อข่าว

อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยเชื่อว่า ตำแหน่งหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้สื่อข่าวเองก็มีส่วนในการแสดงซึ่งบทบาทในงานอาชีพของเขาเช่นกัน เพราะตำแหน่งหน้าที่และความรับผิดชอบของผู้สื่อข่าวย่อมจะกลายมาเป็นสถานภาพที่ทำให้ผู้สื่อข่าว

ผู้นั้นดูน่าเชื่อถือและได้รับการยอมรับจากสมาชิกคนอื่น ๆ ในองค์กร

ในขณะที่หนังสือพิมพ์สยามรัฐเป็นองค์กรสื่อสารมวลชนที่มีเอกชนเป็นเจ้าของกิจการ และไม่เคยวางรากฐานของกฎระเบียบและวิถีปฏิบัติภายในองค์กรอย่างชัดเจนมาตั้งแต่เริ่มก่อตั้งองค์กรนี้ เมื่อปี พ.ศ. 2493

ดังนั้นนโยบายและวัตถุประสงค์ขององค์กรใด ๆ จึงมักอยู่ในรูปของการเล่าขานกันจากปากต่อปาก หรือตามความประสงค์ของ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ซึ่งเป็นผู้ก่อตั้งองค์กรนี้เท่านั้น

เพราะฉะนั้นนโยบายขององค์กรนี้จึงมีฐานอยู่ที่บุคคลเพียงคนเดียวว่าจะพอใจหรือไม่พอใจกับสิ่งใด นักข่าวที่สังกัดอยู่ในองค์กรนี้ก็จำเป็นต้องคล้อยตามเจ้าขององค์กรไปโดยปริยาย

อย่างไรก็ตาม เนื่องจากหนังสือพิมพ์สยามรัฐเป็นองค์กรสื่อสารมวลชนขนาดเล็ก ดังนั้นความสนิทสนมหรือการรู้จักคุ้นเคยกันระหว่างสมาชิกภายในองค์กรจึงมีมากกว่าองค์กรที่มีขนาดใหญ่ ดังนั้นบุคคลภายนอกจึงมองภาพของหนังสือพิมพ์สยามรัฐว่า ปกครองกันอย่างครอบครัว นั่นก็หมายความว่า ใครทำดีก็ได้รับคำชม หากใครผิดพลาดก็จะได้รับการตักเตือน แต่ไม่มีการให้คุณให้โทษที่เป็นลายลักษณ์อักษรปรากฏให้เห็น

และเพราะความที่ใคร ๆ ก็รู้ว่า หนังสือพิมพ์สยามรัฐก็คือ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช และ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช ก็คือ หนังสือพิมพ์สยามรัฐ ดังนั้นถึงแม้ ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมชจะประกาศวางมือจากหนังสือพิมพ์สยามรัฐแล้วก็ตาม แต่การตัดสินใจครั้งสุดท้ายที่เกี่ยวข้องกับกองบรรณาธิการโดยเฉพาะผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งบรรณาธิการผู้พิมพ์ผู้โฆษณา มักจะได้รับความเห็นชอบจากท่านผู้ก่อตั้งองค์กรนี้อยู่เสมอ

ดังนั้นการชิงดีชิงเด่นกันเป็นคนโปรดของอาจารย์หม่อมจึงเป็นอิทธิพลอย่างหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อการแสดงออกซึ่งบทบาทของนักข่าว